

МУДРАК О. В.,
orcid.org/0009-0007-8124-8874
ад'юнкт ад'юнктури
(Національна академія Служби безпеки
України)

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.60>

**КОНТРОЗВІДУВАЛЬНІ ЗАХОДИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ПРОНИКНЕННЯМ
ТА ОБСТЕЖЕННЯМ ПУБЛІЧНО НЕДОСТУПНИХ МІСЦЬ,
ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ:
СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ**

У статті розглядаються питання щодо сучасного стану нормативно-правового регулювання здійснення контрозвідувальних заходів, пов'язаних із проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи.

Виокремлення контрозвідувальних заходів, пов'язаних із негласним проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, з поміж широкого спектру інших схожих заходів і дій – розвідувальних, контрозвідувальних і оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, зумовлено тим, що кожній особі гарантується недоторканність житла та невтручання в її особисте і сімейне життя. Згадана гарантія унормована в міжнародних правових актах, Конституції та інших законах України та розглядається як невід'ємна складова сучасної демократичної держави.

Завдяки проведеному дослідженню з'ясовано та ґрунтовно розглянуто підстави проведення згаданих контрозвідувальних заходів, порядок надання дозволу на їх здійснення, суб'єкти проведення та сучасний стан нормативно-правового регулювання цієї сфери. У підсумку встановлено, що сучасний стан правового регулювання здійснення контрозвідувальних заходів, пов'язаних із негласним проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи в частині правомірності тимчасового обмеження окремих прав людини загалом відповідає вимогам міжнародних правових актів, Конституції та інших законів України.

Водночас виокремлені недоліки нормативно-правового регулювання проведення контрозвідувальних заходів, пов'язаних із проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, та запропоновані шляхи їх вирішення, спрямовані на неухильне дотримання прав людини. Зокрема, запропоновано усунути недоліки у цій сфері шляхом внесення змін і доповнень до Закону України «Про контрозвідувальну діяльність» в частині уточнення визначення понять і термінів, які вживаються при здійсненні контрозвідувальної діяльності та проведенні заходів, пов'язаних із негласним проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, а також підстав і порядку надання дозволу на їх проведення, вимог до здійснення, документального оформлення, зберігання і використання отриманих результатів, видів контролю за цією діяльністю, порядку засекречування і розсекречування матеріальних носіїв інформації, обсягу прав людини, які можуть тимчасово обмежуватися при проведенні таких контрозвідувальних

заходів, ефективних механізмів їх захисту та можливості оскарження дій уповноважених суб'єктів, що обмежують такі права.

Ключові слова: контррозвідувальні заходи, проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житло та інше володіння особи, протидія діяльності спецслужб іноземних держав, нормативно-правове регулювання, дотримання прав людини.

Mudrak O. V. Counterintelligence measures related to the infiltration and inspection of publicly inaccessible places, dwellings, or other possessions of a person: the current state of regulatory and legal regulation and ways to improve it

The article discusses issues related to the current state of regulatory and legal regulation of counterintelligence measures related to the penetration and inspection of publicly inaccessible places, dwellings, or other possessions of a person.

The distinction of counterintelligence measures related to covert intrusion and inspection of publicly inaccessible places, dwellings, or other possessions of a person from among a wide range of other similar measures and actions – intelligence, counterintelligence, and operational-search measures and covert investigative (search) actions – is due to the fact that every person is guaranteed the inviolability of their home and non-interference in their personal and family life. This guarantee is enshrined in international legal acts, the Constitution, and other laws of Ukraine and is considered an integral part of a modern democratic state.

Thanks to the research conducted, the grounds for conducting the aforementioned counterintelligence measures, the procedure for granting permission for their implementation, the entities conducting them, and the current state of regulatory and legal regulation in this area have been clarified and thoroughly examined. As a result, it was established that the current state of legal regulation of counterintelligence measures related to covert infiltration and inspection of publicly inaccessible places, dwellings, or other possessions of a person in terms of the legality of temporary restrictions on certain human rights generally complies with the requirements of international legal acts, the Constitution, and other laws of Ukraine.

At the same time, the shortcomings of the regulatory and legal framework governing counterintelligence activities related to the infiltration and inspection of publicly inaccessible places, dwellings, or other possessions of a person have been identified, and ways to address them have been proposed, aimed at ensuring strict compliance with human rights. In particular, it is proposed to eliminate shortcomings in this area by amending the Law of Ukraine “On Counterintelligence Activities” to clarify the definitions of concepts and terms used in the conduct of counterintelligence activities and measures related to covert penetration and inspection of publicly inaccessible places, dwellings, or other possessions of a person, as well as the grounds and procedure for granting permission to conduct them, and the requirements for their implementation. Involving covert infiltration and inspection of publicly inaccessible places, dwellings, or other possessions of a person, as well as the grounds and procedure for granting permission to carry them out, requirements for implementation, documentation, storage, and use of the results obtained, types of control over these activities, the procedure for classifying and declassifying physical media, the scope of human rights that may be temporarily restricted during such counterintelligence activities, effective mechanisms for their protection, and the possibility of appealing against the actions of authorized entities that restrict such rights.

Key words: counterintelligence measures, infiltration and inspection of publicly inaccessible places, dwellings and other possessions of a person, countering the activities of foreign intelligence services, regulatory and legal regulation, and respect for human rights.

Вступ. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» [1] спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері контррозвідувальної діяльності є Служба безпеки України. Контррозвідувальні заходи в інтересах забезпечення охорони державного кордону України та посадових осіб, стосовно яких здійснюється державна охорона, можуть проводити розвідувальні органи України, підрозділи забезпечення внутрішньої і власної безпеки Державної прикордонної служби України та Управління державної охорони України, яким законами України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] та «Про розвідку» [3] надано право здійснювати оперативно-розшукову чи розвідувальну діяльність. Розвідувальні органи України також можуть проводити контррозвідувальні заходи у випадках, визначених у ст. 17 Закону України «Про розвідку».

З огляду на зазначене, захищаючи права людини та інтереси суспільства і держави уповноважені підрозділи Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Управління державної охорони України, Служби зовнішньої розвідки України, розвідувального органу Міністерства оборони України та розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону уповноважені здійснювати контррозвідувальні заходи, спрямовані на вирішення законодавчо визначених для перелічених органів і підрозділів завдань. Проте, здійснення таких контррозвідувальних заходів, під час яких тимчасово обмежуються гарантовані міжнародними правовими актами [4; 5], Конституцією [6] та іншими законами України права людини, є предметом бурхливих дискусій в суспільстві, особливо щодо підстав і порядку втручання уповноважених державних органів в приватне життя особи та визначення меж його допустимості.

Проведення контррозвідувальних заходів, зокрема й тих, що пов'язані із негласним проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, регулюється не лише нормами Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», але й законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про розвідку», Кримінальним процесуальним кодексом України [7] та відомчими нормативно-правовими актами, які мають гриф обмеження доступу. Частиною перелічених правових актів також унормовано негласне проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи під час здійснення оперативно-розшукових і розвідувальних заходів та негласних слідчих (розшукових) дій. Спільною ознакою таких негласних заходів і дій є їх спрямованість на вирішення визначених у сфері контррозвідувальної, розвідувальної, оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної діяльності завдань, але правове регулювання їх проведення, незважаючи на певну уніфікованість норм, має свої відмінності. Це актуалізує потребу в з'ясуванні сучасного стану правової регламентації проведення контррозвідувальних заходів, пов'язаних із негласним проникненням і обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, та дотримання при цьому унормованих в міжнародних правових актах і вітчизняному законодавстві прав людини, чим і зумовлений вибір напрямку даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що досить широкий спектр проблемних питань правового регулювання проведення контррозвідувальних заходів, під час здійснення яких тимчасово обмежуються окремі права людини, був предметом дослідження таких вітчизняних вчених, як О.А. Білічак, О.Ю. Звонарьов, Ю.Б. Ірха, В.А. Колесник, О.С. Кошин, Я.Л. Луценко, Ю.О. Найдьон, О.С. Пелюх, Р.В. Писарчук, І.В. Слюсарчук, А.М. Черняк, В.М. Шлапаченко, Л.І. Щербина та інших, наукові здобутки яких позитивно сприйняті науковою спільнотою та фахівцями-практиками. Проте, основні напрями наукового пошуку в цій сфері зосередилися на опрацюванні теоретико-правових проблем контррозвідувальних, розвідувальних і оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування, в той час як питання правового регулювання негласного проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи під час здійснення відповідних контррозвідувальних заходів залишаються недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою дослідження є з'ясування сучасного стану нормативно-правового регулювання здійснення контррозвідувальних заходів, пов'язаних із негласним проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, пошук окремих недоліків у цій сфері та визначення можливих шляхів їх усунення.

Результати дослідження. Виокремлення контррозвідувальних заходів, пов'язаних із негласним проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, з поміж інших схожих заходів зумовлено тим, що кожній особі гарантується недоторканність житла та невтручання в її особисте і сімейне життя. Про згадану гарантію, як таку, що є невід'ємною складовою сучасної демократичної держави, зазначається в міжнародних правових актах, Конституції й інших законах України. При цьому, правове регулювання проведення згаданих контррозвідувальних заходів унормовано не лише в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність», перенасиченим бланкетними нормами, та відомчих нормативно-правових актах, але й в окремих положеннях законів України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про розвідку» та кримінального процесуального законодавства. Саме у главі 21 Кримінального процесуального кодексу України наведено законодавче визначення низки термінів і понять, врегульовано порядок отримання дозволу на їх здійснення та деякі інші питання, що є спільними як для негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових і розвідувальних заходів, так і для заходів, що проводяться у межах контррозвідувальної діяльності. Відмінності між контррозвідувальними заходами та негласними слідчими (розшуковими) діями, оперативно-розшуковими і розвідувальними заходами, пов'язаними із негласним проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, в основному стосуються мети проведення таких дій і заходів, суб'єкта ініціювання й здійснення, обґрунтування клопотання і підстав для його задоволення слідчим суддею, використання отриманих результатів та деяких інших питань, обумовлених специфікою їх проведення.

Для вирішення визначених для Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Управління державної охорони України, Служби зовнішньої розвідки України, розвідувального органу Міністерства оборони України та розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, завдань та за наявності підстав, передбачених ст. 6 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», перелічені уповноважені органи і підрозділи мають право здійснювати на підставі відповідної контррозвідувальної справи, за ухвалою слідчого судді (під час воєнного стану, у передбачених законом випадках, дозвіл на проведення заходу може надаватися не лише судом, а й керівником органу прокуратури – п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України), постановленою за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженим прокурором, заходи, визначені ч. 3 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», зокрема й щодо негласного проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Проведення таких негласних контррозвідувальних заходів може бути дозволено лише за умови, якщо іншим способом одержати потрібну інформацію або вирішити інші завдання у сфері контррозвідувальної діяльності неможливо.

З огляду на зазначене зауважимо, що завданням контррозвідувальної діяльності є добування, аналітична обробка та використання інформації, що містить ознаки або факти розвідувальної, терористичної й іншої протиправної діяльності, протидія переліченим видам діяльності спеціальних служб іноземних держав, організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України, розроблення і реалізація заходів щодо запобігання, усунення і нейтралізації загроз інтересам держави, суспільства та правам громадян.

Організаційні питання здійснення контррозвідувальних заходів унормовано у відомчих нормативно-правових актах, що мають гриф обмеження доступу. Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи шляхом негласного проникнення у них, в тому числі з використанням технічних засобів, здійснюється з метою вирішення конкретно визначених завдань у сфері контррозвідувальної діяльності. Контррозвідувальні

заходи, пов'язані із проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, мають пізнавальну спрямованість, тимчасово обмежують права людини та проводяться приховано, з використанням форм і методів, властивих контррозвідувальній діяльності, відомості про факт і методи проведення яких становить державну таємницю. Нагляд за додержанням законів під час проведення контррозвідувальної діяльності та відповідних негласних контррозвідувальних заходів здійснюється Генеральним прокурором, виконувачем його обов'язків або уповноваженими наказом Генерального прокурора заступниками Генерального прокурора.

Отримана в результаті проведення таких негласних заходів інформація може використовуватися у встановленому законом порядку лише з тією метою, якою обґрунтовано проведення контррозвідувальних заходів щодо негласного проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Інформація, яка не має відношення до зазначеної мети та не містить відомості про вчинення кримінального правопорушення, зокрема щодо особистого життя, честі й гідності людини тощо, підлягає знищенню. Відповідно до усталеної судової практики матеріали контррозвідувальних заходів, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам ст. 99 Кримінального процесуального кодексу України, є документами та можуть використовуватися у кримінальному провадженні як докази.

Зауважимо, що згідно ст. 11 Закону «Про контррозвідувальну діяльність» держава гарантує дотримання конституційних прав та свобод людини при здійсненні контррозвідувальної діяльності. Не допускається обмеження таких прав і свобод, крім випадків, передбачених законом. Не підлягає розголошенню інформація, що стосується особистого життя, честі та гідності людини, яка стала відома у процесі контррозвідувальної діяльності. Громадяни мають право у встановленому законом порядку отримувати письмові пояснення з приводу обмеження в ході здійснення контррозвідувальної діяльності їх прав і свобод та оскаржувати ці дії.

Проте, на практиці відомості про факт і методи проведення контррозвідувальних заходів, що пов'язані із проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, не підлягають розголошенню, оскільки становлять державну таємницю [8; 9], а порядок розсекречування ухвали слідчого судді щодо їх здійснення та отриманих результатів у законі чітко не визначено. Все це, за сукупністю, ускладнює реалізацію визначених у законі прав особи на отримання відповідних пояснень з приводу тимчасового обмеження її прав, поновлення порушених прав та відшкодування заподіяних матеріальних і моральних збитків у випадках, якщо такі права були порушені, а збитки завдані [10, с. 127–133].

З огляду на віднесення контррозвідувальної діяльності до самостійного виду державної діяльності вважаємо, що правове регулювання проведення контррозвідувальних заходів, зокрема тих, що пов'язані із негласним проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, потребує удосконалення. Одним із шляхів вирішення цього питання є внесення відповідних змін і доповнень до Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», які дозволять усунути регулювання нормами кримінального процесуального законодавства порядку організації і проведення окремих контррозвідувальних заходів та поширення на контррозвідувальну діяльність правових норм здійснення оперативно-розшукової і кримінальної процесуальної діяльності, завданням яких є боротьба зі злочинністю, оскільки це переводить її у площину правоохоронної діяльності. Помилковість цього зумовлена тим, що із затриманням суб'єктів вчинення кримінальних правопорушень (виконавці, організатори, підбурювачі, пособники) їх злочинна діяльність, зазвичай, завершується, а розвідувально-підривна діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій, як правильно зазначає В.О. Ходанович, є перманентною і продовжується незалежно від припинення дій безпосередніх учасників окремих розвідувальних або підривних

акцій, що потребує дещо інших підходів до проведення як контррозвідувальної діяльності, так і окремих контррозвідувальних заходів [11, с. 224].

Висновки. У підсумку з'ясовано, що сучасний стан правового регулювання здійснення контррозвідувальних заходів, пов'язаних із негласним проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи в частині правомірності тимчасового обмеження окремих прав людини загалом відповідає положенням міжнародних правових актів, Конституції та інших законів України.

Водночас, з метою усунення окремих недоліків у цій сфері пропонується унормувати безпосередньо в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність» понятійно-категоріальний апарат щодо визначення понять і термінів, які вживаються при здійсненні контррозвідувальної діяльності та проведенні заходів, пов'язаних із негласним проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, а також підстави і порядок надання дозволу на їх проведення, вимоги до здійснення, документального оформлення, зберігання і використання отриманих результатів, види контролю за цією діяльністю, порядок засекречування і розсекречування матеріальних носіїв інформації, обсяг прав людини, які можуть бути тимчасово обмежені при проведенні цих контррозвідувальних заходів, ефективні механізми їх захисту та можливість і порядок оскарження дій уповноважених суб'єктів, що обмежують такі права.

Сформульовані висновки та висловлені пропозиції на проблемні питання правового регулювання контррозвідувальних заходів, пов'язаних із негласним проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, а також запропоновані шляхи їх вирішення мають переважно теоретичний характер. Подальші наукові дослідження у цьому напрямі доцільно спрямувати на пошук оптимального співвідношення між інтересами окремих осіб, суспільства і держави під час проведення контррозвідувальних заходів, які тимчасово обмежують права людини.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про контррозвідувальну діяльність». *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 12. Ст. 89.
2. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.
3. Закон України «Про розвідку». URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text (дата звернення: 20.10.2025).
4. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.10.2025).
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Схвалена Урядами держав – членів Ради Європи 04 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. (дата звернення: 20.10.2025).
6. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, 11-12, 13. Ст. 88.
8. Закон України «Про державну таємницю». *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.
9. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом Центрального управління СБ України від 23 грудня 2020 р. № 383. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-21#Text (дата звернення: 22.10.2025).

10. Луценко Яна. Оскарження особою тимчасового обмеження прав людини під час здійснення оперативно-розшукової або контррозвідувальної діяльності: проблемні питання реалізації. *Науковий вісник Національної академії СБ України*. 2024. № 91. С. 127–133.

11. Ходанович В.О. Криміналістика в протидії шпигунству: моногр. Київ: Нац. акад. СБ України, 2019. 260 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025

